

sitionem. Responderi autem potest, illam relationem essentialiter non esse Deum, ut argumentum probat: nec tamen esse creaturam, quia non est facta, sed esse personalitatem Dei, seu terminum divinæ naturæ illi naturaliter conjunctum, absque interventu creationis.

7. Sed hoc variis modis impugnari potest. Nam imprimis loquendo de relatione Patris, inquiri, an ita habeat suum proprium esse a se, sicut ipsa divinitas, vel habeat a divinitate? Primum dici non potest, alias essent duæ entitates, et duo esse æque primo a se, et consequenter utrumque esset ipsum esse per essentiam, esset ergo æque perfecta: ergo tam esset divinitas ipsa relatio, sicut essentia: ergo superflua est alia divinitas distincta a tali ratione. Præterquam quod repugnat, divinitatem, multiplicari. Si vero relatio est ab essentia seu ex essentia, cum supponantur esse res ab eadem essentia distincta, non potest non esse ab illa per veram efficientiam ex nihilo: quia talis entitas non produceretur de substantia Deitatis, alias fieret ex illa tanquam ex materia, quia non potest aliter una res ab alia distincta fieri ex illa, et hæc ratio etiam probat, juxta illam sententiam non posse vitari, quin relationes Filii et Spiritus sancti per veram efficientiam producerentur quia non producerentur de substantia divinitatis, sed ut res ab illa condistinctæ, essentque vel quasi inhærentes illi, vel quasi affixæ et quasi extrinsecus advenientes ipsi.

8. Deinde sequitur, illas res esse imperfectissimas. Aut enim sunt accidentia, et hæc esset summa imperfectio: vel substantiæ: et tunc inquiri, an completæ vel incompletæ: si primum necessario includunt aliquam naturam substantialem, quæ non potest esse nisi divinitas: et hoc est contra hypothesim: si secundum, talis entitas est maxime imperfecta. Unde ulterius sequitur, juxta illam sententiam quidquid est in Deo imperfectum esse, et consequenter etiam Deum ipsum esse imperfectum. Sequelæ omnes probantur, quia imprimis proprietas personalis præcise sumpta, et in re ipsa distincta ab omni alia, imperfecta quædam res est, ut probavi. Deinde, essentia in sua simplici entitate non posset non esse imperfecta, quia esset etiam substantia incompleta, juxta illam sententiam. Unde dicebant Gilbertus et sequaces, essentiam Dei ita esse divinitatem, ut non sit Deus, sicut nos dicimus de humanitate Verbo unita, quam proinde fatemur non esse rem completam, etiam in suo ordine. Ex quo ulterius necesse est, ut dicerent illam entitatem essentialiter non esse subsistentem: tum quia ne-

gabant esse Deum: tum etiam, quia res subsistens non potest ulterius terminari per rem realiter distinctam. Esset ergo utraque illa entitas imperfecta: ergo ex illis etiam non posset coalescere, nisi ens imperfectum, quia ex imperfectis non consurgit aliquid summe perfectum: et ideo concludit Bernardus non cogitare, nec concipere verum Deum, qui ita de divinis relationibus et personis sentiunt.

9. Tertio potest hæc veritas confirmari, quia si proprietates essent tres distinctæ a natura divina, tres personæ non essent simpliciter et absolute *Unum*, contra illud 1, Joan. 5: *Et hi tres unum sunt*. Patet sequela, quia nulla res assignari posset, quæ esset Pater, Filius et Spiritus sanctus. Quæ ratio insinuat in capite *Damnamus*. Possent tamen adversarii respondere, personas etiam in eo casu esse, ut dicantur unum. Sicut si tres personæ assumerent unam humanitatem, essent nihilominus illæ personæ realiter distinctæ a tali natura, et tamen essent unus homo. Sed imprimis hoc ipsum exemplum non est tam certum, sicut est certum tres personas esse unum. Et deinde illud ipsum, si non intervenit major identitas, non est proprie, et simpliciter esse unum, sed tantum secundum quid, esse unum hominem seu habere unam naturam, non vero esse unam rem, quod significatur, cum simpliciter dicuntur personæ esse unum.

CAPUT III.

OCURRITUR FUNDAMENTO CONTRARIJ ERRORIS ET CONGLIATUR CUM TRINITATIS MYSTERIO PRINCIPIUM ILLUD.

Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.

1. De fundamento contrariæ sententiæ, quatenus nititur in diversis prædicationibus, quæ a nobis fiunt de persona et de natura, dicemus melius capite sequenti. Hic solum explicandum est, quomodo principium illud: *Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, non repugnet cum prædicta fidei doctrina. Quam difficultatem variis modis solvunt theologi. Durandus et (uti videtur) etiam Scotus, respondent, quæ ita sunt uni tertio eadem, ut ab illo, nec realiter, nec formaliter distinguantur, etiam ita esse inter se: quæ vero ita identificantur uni tertio, ut ab eo ex natura rei modaliter, vel formaliter distinguantur, posse distingui realiter inter se: personas autem divinas com-

parari ad essentiam posteriori modo non priori.

2. Hæc vero responsio si per modalem, vel formalem distinctionem intelligat actualem distinctionem, in re ipsa existentem ante omnem intellectum, falsum subsumit, ut ostendam postea. Et præterea non expedit difficultatem, quia principium illud, si ex creaturis sumendum est, etiam in his, quæ sunt idem realiter cum uno tertio et solum distinguuntur formaliter, vel modaliter concludit, inter se esse idem realiter et ad summum formaliter, vel modaliter, distingui: unde, ut melius percipiatur difficultas, sumatur illud principium, non ut pure affirmativum, sed adjuncta negatione hoc modo: *Quæ ita sunt eadem uni tertio ut ab eo realiter non distinguantur, ita eadem sunt inter se idem, ut inter se realiter non distinguantur*. Quod inductione constabit in omnibus creaturis, ergo distinctio illa, qua utuntur dicti auctores, non habent ullum fundamentum in ratione naturali, nec in creaturis, ergo nec convenienter declarat illud principium, quatenus ratione naturali notum est, nec satisfacit fundamento, quod illo principio nititur, ut naturale est.

3. Atque eandem difficultatem patitur alia responsio D. Thomæ, 1 part., q. 28, art. 3, ad 1, dicentis principium illud esse verum, in his, quæ sunt eadem re et ratione, non vero in his, quæ re tantum et ratione distinguantur: quomodo se habent essentia et relatio, nam sunt idem re, non vero ratione: Et (quod mirabilius est) ad hoc affert Aristoteles 3, Phys. et exemplum de actione et passione, quæ sunt idem cum motu et non inter se. Ac si actio et passio inter se realiter distinguerentur, vel hujus rei exemplum posset in creaturis inveniri. Adde quod idem D. Thomas 2, contra Gentes, cap. 9, ex identitate reali attributorum infert identitatem realem eorum inter se, cum tamen ratione ab essentia distinguantur. Nam quod ibi Ferrariensis ait, D. Thomam intelligendum esse de distinctione rationis, non quacumque, sed quæ habeat fundamentum in re, nullius momenti est: tum, quia etiam distinctio rationis attributi ab essentia habet suum fundamentum in re: tum maxime propter rationem factam contra priorem responsionem, quæ hic magis urget.

4. Est ergo tertia responsio ejusdem divi Thomæ, in 1, dist. 33, art. 1. Quæ sunt eadem uni tertio, esse idem inter se, non simpliciter, sed in illo tertio: et ita Patrem, et Filium esse idem in essentia, non vero simpliciter et omni modo. Ita enim respondent Ca-

preolus, in 1, dist. 2, q. 3, art. 1, in fine, Cajetanus, dicta q. 28, art. 1, Ferrariensis, 2, contra Gentes, cap. 13, atque etiam Scotus, in 1, dist. 2, q. 4, ad 1. Hæc vero responsio imprimis videtur petere principium, et omnino evertere illud axioma. Quando enim dicimus: Quæcumque sunt eadem uni tertio, esse eadem inter se, virtualemente quamdam illationem facimus, ex identitate cum tertio inferendo identitatem extremorum in se. Ergo non debemus addere in consequente illud, quod sumimus in antecedente, alias nihil inferimus, sed idem repetimus: hoc autem fit, si addamus illa extrema esse idem in tertio. Et præterea, ratio facta semper urget, si addatur illa negatio, videlicet, *hæc duo sunt idem uni tertio, et ab illo non distinguuntur realiter*, nam debet concludi, etiam ipsa extrema ita esse idem uni tertio, ut inter se non distinguantur realiter: quia in hoc sensu invenitur verum illud principium in omnibus rebus creatis.

5. Aliter Capreolus supra respondet, quæ sunt eadem uni tertio adæquate, esse idem inter se, non vero si inadæquate. Quæ responsio invenitur etiam in Ægidio, et Thoma de Argentina, in 1, dist. 33, sed habet eandem difficultatem. Quia in creaturis nulla talis inadæquata identitas invenitur et ipsummet principium videtur concludere, inveniri non posse.

6. Denique addi potest limitatio illi principio, quæ sunt eadem uni tertio, esse idem inter se, nisi obstat oppositio, id est, nisi illa duo extrema majorem oppositionem habeant inter se, quam cum tertio. Semper tamen manet difficultas, quomodo possint inter se habere oppositionem, quæ distinctionem realem afferat, si alias sunt omnino idem cum uno tertio. Et ideo in hac difficultate præmittenda censeo verba Anselmi, libro de Incarnatione, capite 6, ubi hanc difficultatem attingens, inquit: *Si negat tria dici de uno posse, sicut nos in his tribus personis et uno Deo fatemur, quoniam hoc in aliis rebus non videt, neque in Deo intelligere valet, sustineat paulisper aliquid, quod ejus intellectus penetrari non possit, in Deo esse, nec comparet naturam, quæ super omnia est libera ab omni lege, et loci, et temporis, et compositionis, et credat aliquid in ea esse, quod in rebus aliis esse nequeat*. Idem fere habet Hilarius, lib. 1, de Trinit., in principio, et omnes Patres in hac materia: et D. Thomas, in 1, ubi supra fatetur nullum exemplum posse ad hoc afferri ex creaturis, quod non magis dissimile sit, quam simile.

7. Hoc ergo posito respondeo: Principium

illud. *Quaecumque*, etc., si in tota abstractione et analogia, entis sumatur, abstrahendo ab ente creato et increato, seu finito et infinito, esse falsum, neque directe demonstrari, aut probari posse, sed ad summum inductione posse a nobis ostendi in creaturis. Negamus autem inde recte concludi in tota illa universitate. Quia in rigore sit argumentum ex puris particularibus, et quia in creaturis potest illud oriri ex limitatione earum: et ideo non recte sit illatio ad rem illimitatam. Supposita autem hac veritate et fundamento, accommodari possunt aliqua responsiones ex dictis, et praesertim illa ultima est consentanea Patribus et Conciliis. Quarta vero de identitate adaequata, et inadaequata est accommodata ad respondendum in forma difficultatibus occurrentibus.

8. Atque hinc patet etiam responsio ad illud, quod in eadem difficultate attingebatur de forma syllogistica, de qua multa hic tractari solent. Sed breviter responderi potest. Dico enim, formam illam integre et formaliter servatam, etiam in hoc mysterio, suam habere vim, materialiter vero, ut sic dicam, reperiri in hoc mysterio quoddam singulare et mirabile, quod in rebus creatis non invenitur. Declaro singula. Nam forma syllogistica, aut consideratur in medio singulari, seu syllogismo expository, aut in medio communi. Priori modo vis ejus in hoc posita est, quod medium sumatur tanquam perfecte singulare et incommunicabile. Quod si hoc servatur in hoc mysterio, etiam erit optima illatio. Est autem hoc proprium Trinitatis, ut in illa sit quaedam res singularis, et nihilominus realiter communicabilis, et inde fit, ut illa res sola, etiam singulariter designata, non sit sufficiens medium syllogismi expository, quia realiter vim habet termini communis. Atque hac ratione haec illatio et similes. *Haec divinitas est Pater, et haec divinitas est Filius, ergo Filius est Pater*, non est bona, non quia forma syllogistica ibi deficiat et non concludat, sed potius, quia non servatur, neque applicatur forma syllogistica, quoad rem ipsam, sed quoad vocem tantum. Et ratio est, quia illud medium, quia licet singulare videatur, tamen realiter est commune, et ita habet vim termini communis: In quo similis argumentatio esset ex puris particularibus.

9. In syllogismo autem, cujus medium est terminus communis, figura argumentandi fundatur in perfecta medii distributione, quam significavit Aristoteles per illa principia, *dici de omni, et dici de nullo*. Et haec etiam forma vere applicata in hoc mysterio locum habet,

observando, eandem rem singularem propter realem communicabilitatem aequivalere naturae communi, et ideo ex hac parte addendam esse distributionem, ut forma servetur. Et propterea haec consecutio: *Essentia non generat, Pater est essentia, ergo Pater non generat*: non valet, quia medium commune est et non est distributum, esset autem bona illatio si diceretur: *Nulla res, quae est essentia, generat: Pater est res, quae est essentia: ergo Pater non generat*: tamen sicut consequens est falsum, ita et major pars antecedentis. Et per haec facile est, judicare de aliis.

CAPUT IV.

SIT-NE INTER PERSONAS ET ESSENTIAM ALIQUA DISTINCTIO IN RE, VEL SUMMA IDENTITAS CUM SOLA DISTINCTIONE RATIONIS.

1. Sicut in praecedenti capite notavi, idem est, quaerere de personis, quod de relationibus, seu proprietatibus personalibus, quomodo sint idem cum essentia, vel ab illa distinguantur, nam persona constat ex essentia et proprietate: et ideo si aliquam distinctionem potest habere ab essentia, provenire debet ex distinctione personalitatis ab eadem essentia, ac propterea utrumque simul tractandum est.

2. *Prima opinio*. — Est ergo prima sententia, quae affirmat, relationem, seu personam et essentiam habere in re ipsa aliquam distinctionem actualem, non quidem tantam, quanta esse solet inter duas res omnino condistinctas, sed qualis esse solet inter rem et modum rei, qui vere sit tantum modus in re ipsa additus rei, cujus est modus. Ita plane sentit Durandus, in 1, dist. 33, q. 1, et d. 24, q. 2 et 3, d. 1, q. 2, in fine. Qui proinde non dubitat, hanc distinctionem vocare realem. Quia sicut omne ens (inquit) est reale, vel rationis, ita omnis distinctio: haec autem non est distinctio rationis; ut supponit, et ideo realem vocat, ut comprehendit illam, quam in metaphysica vocabimus modalem. Unde fit, ut tantam distinctionem ponat inter Patrem et Divinitatem, quantam nos ponimus inter Petrum et hujus humanitatem. Haec sententia solet etiam tribui Scoto in 1, dist. 2, q. 4 et 7, et aliis locis, ubi de attributis loquitur, praesertim in 1, dist. 8, q. 4. Ille vero cautius locutus est, nunquam enim vocavit distinctionem realem, sed formalem, vel ex natura rei. Quod exponens dicta q. 7, § *Sed hic restat*, vocat distinctionem virtuales, et negat esse realem actualem:

ac tandem concludit posse vocari rationis. Eodem fere modo loquitur Ocham, in 1, q. 1, Marsilius, quaest. 6, Gabriel, in 1, d. 2, art. 1, et art. 3, dub. 3.

3. *Fundamentum*. — Fundamentum hujus sententiae est, quia fieri non potest, ut de duobus, quae in re ipsa non distinguuntur, contradictoria vere praedicentur: sed de Patre et essentia contradictoria, verificantur: nam Pater generat, essentia non generat: ergo necesse est, ut in re ipsa aliquam distinctionem habeant. Major patet, quia alias contradictoriae ejusdem de eodem essent simul verae, quod est plane impossibile: Imo nullam meliorem regulam habemus ad ostendendum esse aliquid impossibile, quam deducendo ad implicationem contradictionis. Huic fundamento adduntur alia leviora. Secundum ergo est, quia magis distinguitur Paternitas ab essentia, quam a se ipsa. Tertium, quod Paternitas in re ipsa est extra conceptum essentialem Divinitatis. Denique, quia a parte rei tota ratio Paternitatis consistit in esse ad alterum: ratio vero Divinitatis est omnino absoluta: haec autem non possunt intelligi, nisi illa duo sint aliquo modo distincta. Propter quod dixit Augustinus, 7, de Trinit., cap. 1, in quacumque re, id, quod relative dicitur, supponere aliud non relativum. Et cap. 4, inde concludit: *Patrem non esse Patrem, qua Deum*, et similiter Anselmus, lib. de Incar., cap. 2, dixit: *Aliud esse, esse Patrem, aliud esse DEUM*.

4. *Secunda opinio*. — *Refellitur*. — Alia sententia extreme contraria referri solet ex Aureolo in 1, dist. 2, nimirum, relationes nec re, nec ratione distingui ab essentia, quia existimat, omnem distinctionem etiam rationis repugnare simplicitati divinae, quia simplicius erit id, in quo nec distinctio rationis intelligi possit: Deus autem in supremo gradu simplicitatis constituendus est, ergo. Hic vero auctor, vel aequivoce utitur verbis, et nihil aliud intendit quam id quod in sequenti capite nos tractabimus, videlicet, quod Divinitas includatur in conceptu relationis, vel dicit rem plane repugnantem omni intellectui: quod abunde probant fundamenta prioris sententiae.

5. *Resolutio*. — Dicendum ergo est Divinas personas, seu relationes non habere in re ipsa actualem aliquam distinctionem a Divinitate, habere tamen fundamentum, ut nos possimus illa duo concipere, ut distincta, et hoc modo distingui ratione. Hanc assertionem contra Durandum, existimo esse certam, nam Scotus et alii forte in re non dissentiunt: ad tollendam

autem verborum ambiguitatem et periculum errandi, consultius est ita loqui. Estque haec sententia communis aliorum theologorum, tradunt illam D. Thomas, 1 part., quaest. 28, art. 2, quaest. 39, art. 1, et late quaest. 8, de Potentia, et Bonaventura in 1, dist. 33, art. 2, q. 1, et ibidem Richardus, art. 2, quaest. 1, Gregorius, quaest. 1, art. 2, Aegidius et Argentinus, dist. 34, Henricus, in summa, art. 56, et quodlibet 5, quaest. 6, Capreolus, Cajetanus, Torres, omnes Thomistae.

6. *Probat ex Conciliis*. — Probatur primo ex doctrina Ecclesiae: nam in capite *Damnamus*, de summa Trinitate, definit Lateranense Concilium tres personas esse unam essentiam et substantiam, quod non esset verum, si inter eas esset modalis distinctio, ut infra ostendam. Et in fine ita concludit: *Id, quod est Pater, est Filius et Spiritus sanctus, idem omnino*. Quod ultimum verbum plane stare non potest cum distinctione actuali. Praeterea Concilium Florentinum, sess. 25, in quadam declaratione fidei Latinorum, ita habet: *Ne ipsam eandem substantiam re, non autem sola ratione ab hypostasibus et personis differre, credere videamur*. Et hoc saepe reperitur in sess. 17, 18 et 19, et in illa doctrina, tam Graeci quam Latini conveniunt. Concilium etiam Rhemense ait: *Et tres personas esse unam Divinitatem, et unamquamque proprietatem esse Deum*. Quod non esset verum, si a parte rei actualiter distinguerentur proprietates a Divinitate.

7. *Ex Patribus*. — Secundo, argumentor ex Patribus, Athanasius, Dial. 1, contra Anomaeos: *Neque Deus, inquit, haec esse dicitur compositionem, sed ex diversis considerationibus*. Clarius et apertius id docet Damascenus, lib. 1, de Fide, cap. 9, 10 et 11, ubi inter alia inquit: *Tres personas secundum omnia idem esse, accepta oppositione relationum*: et infra ait: *Divinitatem esse in personis, vel ut exactius (inquit) loquar, Personae sunt divinitas*. Bernardus etiam, serm. 80, in Cant., et lib. 5, de Consider., dum Gilberti sententiam impugnat; Durandi etiam opinionem falsam esse convincit. Ex quo nonnulla verba statim referam. Nunc solum notanda sunt, quae habet, dicto lib. 5, c. 8: *Personarum proprietates non aliud quam personas, et personas ipsas non aliud quam unam essentiam, unamque substantiam, et naturam divinam fides catholica profitetur*. Denique Dionysius, cap. 2, de divinis Nominibus, hac ratione vocat divinam naturam: *Totius proprietatis identitatem omnia superantem*. Et ibidem ait, *unitatem personarum in essentia esse summam, et su-*